

ECCORGAN**VM!**

26

april 2022

Ars organi Sloveniae

Vsebina / Contents

Jenkove orgle opus 22 v katedrali sv. Petra
v Djakovu na Hrvaškem [3]

Dodatek – iz zapuščine Franca Kimovca [7]

Orgle v katedrali sv. Štefana v Passau [21]

Naslovnica / Front cover

Katedrala Djakovo, orgle Franca Jenka iz leta 1936 (*foto iz arhiva J. Zupana*)

ECCE ORGANVM!

Obvestila Ars organi Sloveniae

ISSN 2463-9397

26 - april 2022

<http://glej.orgle.si/>

Izdaja Društvo Jarina Bohinj

Pripravil in uredil Jurij Dobravec

Besedilo, ilustracije in oblika so avtorske.

Uporaba dovoljena samo po predhodnem dovoljenju.

www.arsors.org

Jenkove orgle opus 22 v katedrali sv. Petra v Djakovu na Hrvaškem

Janez Zupan

Katedrala

Katedrala sv. Petra je nadomestila staro, skromno, barokizirano srednjeveško cerkev, ki je stala za škofijsko palačo. Priprave na gradnjo nove cerkve so se pričele konec 18. in v začetku 19. stoletja. Glavni pobudnik pa je bil sredi 19. stoletja škof Josip Juraj Strossmayer (1814–1905), ki je najel dunajskega arhitekta Carla Roesnerja. Ta je leta 1854 pripravil svoj prvi projekt, do leta 1865 še drugega in tretjega, saj dunajski gradbeni oddelek ni potrdil gradnje tudi po drugem projektu.

Željo predhodnikov škofov Antuna Modriča (1805–1815), Emerika Raffeya (1816–1830) in Josipa Kulovca (1834–1849) je tako izpolnil škof Josip Juraj Strossmayer (1848–1905), ki je bil v letu začetka gradnje pri 52-letih na višku organizacijskih in umskih sposobnosti. Pogodba o gradnji je bila podpisana v Djakovu 17. aprila 1866. Po smrti arhitekta Roesnerja je vodenje gradnje prevzel arhitekt Friedrich von Schmidt, prav tako Dunajčan, ki je vodil dela

*Katedrala Djakovo, igralnik iz delavnice Franca Jenka 1936
(foto iz arhiva J. Zupana)*

do zaključka del in posvetitve. Sodeloval je tudi arhitekt Hermann Bolle. Katedrala je bila posvečena 1. listopada 1882 leta, ob prisotnosti mnogih domačih in evropskih odličnikov.

Poslikavo je škof Strossmayer naročil nemškemu nazarenskemu slikarju Johannu Friedrichu Overbachu, ki je pred smrtjo uspel izdelati samo kartone, t.j. podloge za freske. Nazarenstvo je bila religiozna umetnostna smer v nemškem slikarstvu v začetku 19. stoletja, ki je imela za vzor umetnike zgodnje renesanse. Pogodba je določala izdelavo 35 fresk, velikih po 30 kvadratnih metrov. Po njegovih podlogah je bila katedrala poslikana (freskana) le delno. Poslikavo sta izdelala oče in sin Aleksander Maximilian in Ludwig Seitz. Katedralo je 23. julija 1933 zajel velik požar, v katerem so zgorele lepe Steinmayerjeve orgle.

Orgle Jenkove orglarske delavnice

Orgle so veličastne in so največje delo orglarskega mojstra Franca Jenka iz Guncelj pri Ljubljani. Imajo 3 manuale, 73 registrov in pedal ter 5426 piščali. Osnovni deli vsakih orgel so piščali, zračni sistem (mehovi, ventilator, kanali, sapnice), omara s piščalmi v prospektu ter igralnik.

V prvotnem načrtu za orgle v Djakovu so bile nove štirimanualne orgle z 90 registri. Dispozicijo, to je razpored registrov po manualih in sploh v orglah, sta izdelala zagrebški profesor Franjo Dugan in France Kimovec, stolni prošt in doktor glasbe iz Ljubljane. Zagrebška nadškofija pa ni dovolila postavitve tako velikih orgel v Djakovu, ker bi presegle orgle v zagrebški katedrali. Odbor za postavitev orgel je zato »sprejel«
sklep, da se nabavijo orgle s tremi manuali, češ, da so orgle s štirimi manuali prerazkošne. Zato sta avtorja izdelala novo dispozicijo z 71 registri, mojster Jenko pa je na svoje stroške dodal violo d'amor 16' v II manualu in kvintbas 10 2/3' v pedalu. Takoj po postavitvi orgel v Djakovu je Zagreb pri firmi Walker v Nemčiji naročil četrti manual in tako imajo orgle v zagrebški katedrali 78 registrov in so malo večje kot djakovske. Za primerjavo navajam še velikost orgel v Cankarjevem domu v Ljubljani, ki imajo štiri manuale in 73 registrov.

Omaro je na osnovi fotografije prejšnjih orgel risal arhitekt Ivan Pengov, ki jo je znižal do take mere, da je v vsej svoji mogočnosti dobro vidna velika rozeta, t.j. okroglo okno v fasadi. Rozeta ima premer preko 8 metrov. Za omaro so porabili 13 kubičnih metrov prvovrstne slavonske hrastovine. Rezbarske dele je izdelala delavnica Boža Pengova.

Igralnik za djakovske orgle (razen tablic z napisi registrov) je izdelal moj oče Jože Zupan, ki je delal v Jenkovi orglarski delavnici polnih 49 let. Orgle so po načinu prenosa pnevmatske, saj se zrak iz igralnika v sapnice, na katerih stojijo piščali, prenaša po tankih svinčenih cevkah. Za izdelavo piščali, sapnic in kanalov so porabili več kot 60 kubičnih metrov prvovrstne poključke smrekovine in nad 5 kilometrov svinčenih cevi premera 6 mm. Polni, mogočni orgelski zvok zagotavlja veliko število alikvotnih vrst, to so registri 5 do 6 vrstni cimballi, 5 do 6 vrstna mixtura ter 5 do 8 vrstni kornet v I manualu, 5 do 6 vrstna mixtura v II. manualu ter 4 vrstni kornet v pedalu.

Orgle same po zvočnih značilnostih stoje med deli najodličnejšega francoskega orglarja Aristide Cavaille-Colla in Nemca Josepha Merklina. Število jezičnikov – deset ji je, in sicer po dva v manualih in štirje v pedalu, v pedalu je tudi Kontrabombarda 32' – jih uvršča med nemške dispozicije, kjer navajajo 15 do 18 % jezičnikov, francoske orgle pa naj bi jih imele do 25%.

Orgle so mojster Jenko in 14 pomočnikov izdelovali več kot leto in pol, blagoslovljene pa so bile 8. novembra 1935. Kolavdacijska komisija jih je ocenila za odlične, celoten vtis je veličasten, intonacija je odlična, polni orgelski zvok pa napolnjuje ves cerkveni prostor. Med drugo svetovno vojno je katedralo zadelo 44 granat, poškodovane so bile tudi orgle, ki jih je s svojimi delavci popravil mojster Anton Jenko, sin Franca Jenka.

Katedrala Djakovo, detajl igralnika leta 2018 (jd)

Avtor prispevkov o orglah v Passau in v katedrali sv. Petra v Djakovu je Janez Zupan, rojen v Guncljah, kjer je njegov oče Jože delal v Jenkovi orglarski delavnici polnih devetinštirideset let, od 1927 do 1976. Avtor je po poklicu magister kemijskih znanosti. O sebi je povedal naslednje: »Orgle so me zanimale že kot otroka, saj sem jih mnogo videl, ko so nastajale in bile postavljene v delavnici pri stricu mojstru Jenku in kasneje pri nasledniku Antonu Jenku. V srednji šoli sem v počitnicah večkrat delal po cel mesec, da sem zaslužil za šolske potrebščine. Seznanil sem se z mnogimi detajli. Kot osnovnošolec nisem hodil v glasbeno šolo, sem pa kasneje, pri šestnajstih letih, brez pomoči učitelja glasbe preigral standardno Bayerjevo šolo do 104. vaje, nato pa sem se lotil Bacha na orglah. Naštudiral sem nekaj malih preludijev in se lotil tudi drugih del, tudi drugih skladateljev. Po nekaj letih sem ugotovil, da brez najmanj pet let klavirja na orglah nimam kaj iskati, zato sem igranje na orglah opustil. Ljubezen do klasične glasbe, poleg drugih konjičkov, pa je v meni že od malega in skoraj ne mine dan, da je ne bi poslušal.

Djakovske orgle sem videl dvakrat: leta 1958 sva šla z bratrancem Antonom uglasit-intonirat nekatere razglašene registre. Takrat sem zaigral Bachov Preludij v F-duru iz zbirke Acht kleinen praeludien und fugen. Drugič sem bil v Djakovu leta 1968.«

Jenkove orgle iz Djakova so med leti 2019 in 2021 generalno restavrirali v orglarski delavnici Škrabl v Rogaški Slatini. Na sliki je del sapnega kanal na spodnji strani pnevmatske sapnice. (jd)

Dodatek – iz zapuščine Franca Kimovca

(pripravil jd)

Dispozicija za nove orgle v Djakovu.

I. man.	II. man.	III. man.
1. Principal 16'	1. Viola 16'	1. Subbas 16'
2. Burdon 16'	2. Tripaten 8'	2. H. principal 8'
3. Principal 8'	3. Kopula 8'	3. Burdon 8' (C.H.)
4. Burdon 8'	4. Flauta 8'	4. Nachtkorn 8' (K.H.)
5. Harm. fl. 8'	5. konc. viola 8'	5. Fugara 8'
6. Rog 8'	6. Quasral 8'	6. Koraufon 8' (sic.)
7. Gamba 8'	7. Pristlant 4'	7. Misa maris 8'
8. Oktava 4'	8. Fl. traverso 4'	8. Caff. 4' (K.H.)
9. Flute à pavillon 4'	9. Salicet 4'	9. Oktava 4' (K.H.)
10. Koraufon 4'	10. Blockflöte 2'	10. Kontra 5 1/1'
11. Superokta 2'	11. Kontra 2 2/3'	11. Terca 3 1/3'
12. Nachtkorn 2'	12. Terca 1 3/5'	12. Kvinta 2 2/3'
13. Siroka mirt 2 2/3' (5x)	13. Piccolo 1'	13. Septima 2 7/11'
14. Mikstura 2' (5x)	14. Mikstura 2' (5x)	14. Superokt 2' 1/11'
15. Cimbali 1 1/3' (6x)	15. Kenta 1' (4-5x)	15. Kornet (5x) (2x)
16. Kornet 8' (6x)	16. Harm. tromba 8'	16. Tuba signal 7' en chamade
17. Bason 16' (ambus)	17. Klarinet 8' (komone)	17. Tuba miltobis 8'
18. Tromba 8'	18. Regal 4' (sigus)	18. ~~Alman~~
x 19. Klarin 4'		x Cornu harmonicum 4'

IV. man.	Pedal	Orgel
1. Kontraba 16'	1. Subkontra 32'	I - ped.
2. Viol. princ. 8'	2. Principal bas 16'	II - ped.
3. Gamba fl. 8'	3. Subbas 16'	III - ped.
4. Burdon 8'	4. Violon 16'	IV - ped.
5. Salicet 8'	5. Burdon 16' (et I)	supokt I - ped
6. Voz coelestis 8'	6. Salicet 16' (et II)	u III - ped
7. Fl. amabile 4'	7. Oktava 8'	
8. Principalino 4'	8. Burdon 8' (et I)	
9. Gulctana 4'	9. Pristlant 4' (et I)	
10. Oktava (harm.) 2'	10. Superokt 4'	
11. ~~Flauta~~	11. Kontra 10 2/3'	
12. Kontra 2 2/3' 1/5	12. Terca 6 2/5'	
13. Regal 1 1/3'	13. Kontra 5 1/3'	
14. Mikstura 2' (5x) ali 1/5' (6x)	14. Sept. 4 4/7'	
15. Cimbali (5x)	15. Kontrabombarda 32'	
16. Cornetto (3x) (5x)	16. Pozaona 16'	
17. Oboa 8'	17. Tuba 8'	
18. Voz humana 8'	18. Klarin 4'	

Doslej neobjavljen predlog dispozicije štirimanualnih orgel za Djakovo Franceta Kimovca. Tretji in četrti manual se tu precej razlikujeta od končnega predloga prav tako štirimanualnih orgel, ki ga je Kimovec objavil v Cerkevem glasbeniku že po postavitvi sedanjih trimanualnih orgel (GC 1936, str. 82–83). V tem najstarejšem znanem predlogu je navedenih še več večvrstnih oziroma miksturnih registrov. Zdi se, da je v III manualu kot možnost predvidel celo 16-čevljsko bombardo in veliki 7-vrstni kornet. Ob strani je še navedba »Zvonovi« in preračun registrov po piščaljih: 19+18+18+18+18=91. (arhiv Orglarske šole v Ljubljani)

Proračun za Štrossmajerjevo katedralo

v DJAKOVEM,

Podpisani dobavim celotne nove orgle s 70 posojnimi spremeni, in vsaki pribori, razvinita iz dispozicije in priloge št. 1, 2, in 3, ter s uporabo piščali in cina od starih orgel, v roku od 13 do 18 mesecev, računski s tise narobe, ter jih monteram v orgelsko omaro na koru v Djakovem, za pavšalni znesek

490.000 Din štiristodevedesettisoč

10 % Luksuzni in 3 % poslovni davek je v svoti že vračunan.

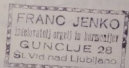
Preznanem pa popolno jamstvo za prvovrstni izdelek, odprav in sah les, kakor tudi za vsa vsakršna dobla popravila za dobo 5 let, razven oglaševanja ješčinjakov.

K zgorini svoti pa imaa naročnik prispevati:

1. Orgelsko omaro po predloženem načrtu, katero pa jaz izpolnim s cinkastimi prospekti in paleranimi oin labiji.
2. Napeljavo toka za motor.
3. Prevoz orgel iz postaje št. Vid do cerkve
4. Obkriba delavcov v času monteraja.

Plačilne pogoje, jamstva in proti jamstva se sporazumno delojdijo ob naročbi.

Opomba. Rok dobave urši le če v času narobe nima že prevzetega kakaga večjega naročila.

Predračun Franca Jenka za orgle v Djakovu z dne 5.5.1935 in prilogami Št.1, Št.2. in Št.3. (arhiv Orglarske šole v Ljubljani)

Št. 1.

Št. Vid 5. 5. 1935

Dispozicija novih orgel za Djakovsko Katedralo.

I. Manual C-a 70 tonov	II. Manual 70 t.	III. Manual 70 t.
1. Principal 16'	20. Bordun 16'	37. Viol. lichen gedekt 16'
2. Tibija 16'	21. Principal 8'	38. Viol. principal 8'
3. Diapason 8'	22. Bordun 8'	39. Viener flöte 8'
4. Kopula 8'	23. Flauta 8'	40. Nachhorn 8'
5. Gauba 8'	24. Kvintaten 8'	41. Fagota 8'
6. Hora, flauta 8'	25. Kontrat viol. 8'	42. Dulcian 8'
7. Geasbura 8'	26. Salicetbas 8'	43. Solina 8'
8. Doce 8'	27. Frestant 4'	44. Celestis 8'
9. Unisaaris 8'	28. Črna flauta 4'	45. Principalinic 4'
10. Oktava 4'	29. Kvirta 2 2/3'	46. Flaut. amabile 4'
11. Kufar flöte 4'	30. Supr. okt. 2'	47. Daciana 4'
12. Čeralefon 4'	31. Supr. okt. 1 3/5'	48. Flautino 4'
13. Sup. oktav 2'	32. Terca 1'	49. Masard 2 2/3'
14. Blok flöte 2'	33. Okolo 1'	50. Terca 1 3/5'
15. Miktura 4-5 kr.	34. Miktura 3 kr.	51. Sinflöte 1'
16. Kornet 4-5 kr.	35. Klarinet 3'	52. Org. astera 4-5 kr.
17. Cimbel 5 kr.	36. Hora, troap. 8'	53. Obba 3'
18. Paot 8'		54. Vokhumana 8'
19. Tuba 8'		55. Tremolo za Vokhumano in tretji manual.

Orgel C-f 30 tonov	Zveze "Kopule"
56. Grand bordun 32'	Manalina II-I
57. Principal bas 16'	III-II
58. Violon 16'	III-I
59. Bordun 16'	III-I
60. Salicetbas 16'	III-II
61. Oktavbas 8'	III-I
62. Bordun 8'	Suboktavna II-I
63. Chora bas 4'	III-II
64. Celc 8'	Suproktavna III-I
65. Suproktav 2'	II.
66. Kornat 3 1/3'	III.
67. Subbas 16'	Manalina II.
68. Kontra bombarde 32'	III.
69. Gaubana 16'	III.
70. Tibia 8'	Manalina Supr.
71. Klarin 4'	III

Posojne kombinacije.

1. p. 1. Mr. 3 F. v. PP. v Tutti za vse manuale

2. dva slobodne kombinacije

3. Supr. oktava I. Man. v Tutti

4. General crescendo valjak in kazalo.

5. Otvara pedal automat. Pedal automat za "Deluje v registraciji in pri kombinacijah"

6. Otvava zatvara ješčinjakov "Junega ab."

7. Otvava registra "Andricister" za "10-12" ab"

8. "Trit" za "Balucije III" manuala.

9. kazalo za napetost Votov in signalna luč

443

SESTAVI orkesta za orgle v stolni cerkvi
v BIAKOVRU.

Nr.	Ime	Lesna	Višaste	Nižaste	Drugi	Kombinira
1.	Orgle	12	14	34	70	
2.	Viola	12	14	14	58	12-14 st.
3.	Kopala	8	24	12	34	70
4.	Kopala	8	24	12	34	70
5.	Basna	8	12	12	52	70
6.	Basna, flav.	8	12	24	34	70
7.	Basnorni	8	12	24	46	70
8.	Doice	8	12	24	46	70
9.	Harmonija	8	12	24	46	70
10.	Harmonija	8	12	24	46	70
11.	Harmonija	8	12	24	46	70
12.	Tubafel.	8	12	24	46	70
13.	Harmonija	8	12	24	46	70
14.	Harmonija	8	12	24	46	70
15.	Misura	2	2/3	34	242	278
16.	Orgel	2	2/3	34	242	278
17.	Orgel	2	2/3	34	242	278
18.	Orgel	2	2/3	34	242	278
19.	Tuba	8	12	24	46	70
20.	Burdon	12	14	34	70	
21.	Principali	8	12	12	52	70
22.	Burdon	8	24	12	46	70
23.	Flauta	8	12	12	46	70
24.	Klaviatur	8	12	12	46	70
25.	Koncertv.	8	12	12	46	70
26.	Harmonija	8	12	12	46	70
27.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
28.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
29.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
30.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
31.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
32.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
33.	Misura	2	2/3	34	242	278
34.	Klaviatur	8	12	12	46	70
35.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
36.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
37.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
38.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
39.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
40.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
41.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
42.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
43.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
44.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
45.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
46.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
47.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
48.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
49.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
50.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
51.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
52.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
53.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
54.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
55.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
56.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
57.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
58.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
59.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
60.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
61.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
62.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
63.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
64.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
65.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
66.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
67.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
68.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
69.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
70.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70
71.	Orgel, flav.	8	12	12	46	70

FRANCO JENKO
Klaviatur in orgle
GUNCLUE 28
St. Via nasol. Ljubljana

Lesena in smrekovega lesa in abecian orkestralni in javor. "Nižaste" s "višaste"
ni in "nižaste" ter abecian orkestralni. "Nižaste" glavni registri "višaste"
Streicherji 30 30. "Nižaste" in "višaste" s "višaste".
Kljuba s..... 5. 202. jurecili

443

St. Via 9. 1. 1935

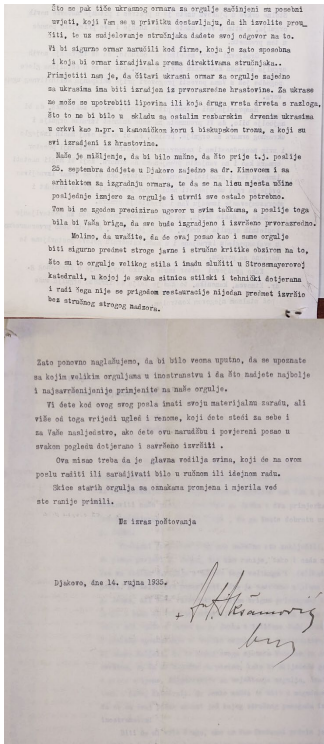
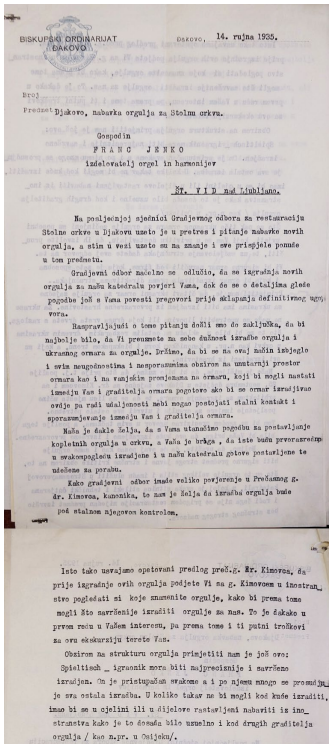
Popis orkesta za Bjakovo.

- Igravniki prosti stojejo pred orglami, zunanost iz hrastovega lesa polirana, v notranjosti črna, zrednolesno nanagani polirana. Na tri manualne klaviature, s 60-členskimi sifonimi, poltoni iz ebena, vija, ter eno pedalo iz hrastovega lesa. Nad manuali so v pokrozu vršeni registri, kakor tudi ob straneh, s pedala kombinacijam. Pod 1. manualom so pedalniki, nad pedalom pa vtičnik in tretji za harmonije. Registri so vršeni od leve in desne na to in na levo pripadajoče vrste in nato III. man. pedala ob straneh niže.
- Va ležje in ako je potrebno se igravniki lahko napravijo tako da se ga po potrebi prestavi iz enega prestora v drugega.
- Fankcija orgel ni bila elektropnevmatična, samniki na obzoru, iz borova in kovca obzorni s tvoj in kontrolni.
- Samniki v igralni in regulatorni, elektro napeta najbolje kvalitete, v kolikor so iz stalijskih in priklonjeni direktno na samniki polo.
- Mešni dobival sapki od elektropnevmatičnega, poleg tega pa si imajo tudi prirova za pogon mehanizma, za sluhaj da ni dokra, in sicer v tem sluhaju in del orgel, vtičnik manual da si imajo za poseben manual nen za ležje samni priklon in ob ena za regulatorne sapke.
- Elektropnevmatičnik ni stal v leseno ohišje, poleg tega, ki bi najdel sapo samni, in ob ena za poseben manual obzori in sluhaj napetost, za orgel in trakturo.
- Tretni manual dobi posebno omako iz smrekovega lesa, ki pa se ena stena s posebnimi elektro aparatom odpera in zapira v igravniki.
- V orgle se montira poseben igravniki, ki se uporablja le če ni toča, in in tudi le delna orgle, tudi je pri raznih delovanju samni v orgelski omari in neviden.

OPOMBA Ako se nedostatek s elektriki večkrat ponavlja in za del samni ali bolje napraviti pneumatično trakturo, ako pa le ne morejo, da se lahko samni za bar in igravniki akumulacijski, kot si v tem slučaju opazila potrebna traktura igravnika.

Deloten vrhek se montira v orgle samo omako, katere namreč je vršljen, s malimi izpremenjavami in s pedalniki samni preta ki so zamje, manualni, v orglami namreč prične se, se sive razširiti za 30 do 50 cm vrhki ohišja, svetelnost po dvojnemu tvoj in vrhki ob strani, tako da bi liče ali se tralo.

FRANCO JENKO
Klaviatur in orgle
GUNCLUE 28
St. Via nasol. Ljubljana

Dopis Francu Jenku, v katerem mu škof Antun Akšanović sporoča, da je bil izbran za izdelavo orgel v Đakovu. (arhiv Orglarske šole v Ljubljani). Prevod v nadaljevanju.

Škofijski urad Đakovo

14. septembra 1935

Zadeva: Đakovo, nakup orgel za stolno cerkev

Gospod

FRANC JENKO

izdelovatelj orgel in harmonijev

Št. VID nad Ljubljano

Na zadnji seji Gradbenega odbora za obnovo stolne cerkve v Đakovu smo v presojo vzeli vprašanje novih orgel, in v zvezi s tem predmetom pregledali vse prispele ponudbe.

Gradbeni odbor se je načelno odločil, da se izdelavo novih orgel za našo katedralo poveri Vam, glede podrobnosti pogodbe pa bomo z

Vami še pred sklepanjem končnega dogovora opravili razgovor.

Ob razpravi pri tem vprašanju smo prišli do sklepa, da bi bilo najbolje, če Vi prevzamete obveznost izgradnje orgel in okrasne omare za orgle. Predpostavljamo, da bi se na ta način izognili tudi vsem neprijetnostim in nesporazumom glede notranjega prostora omare in sprememb zunanosti, ki bi se lahko pojavili med Vami in izdelovalcem omare, zlasti v primeru, če bi se omara izdelovala tukaj, zaradi oddaljenosti pa se stalni kontakt in sporazumevanje med Vami in izdelovalcem omare ne bi mogel vzpostaviti.

Naša želja je torej, da z Vami dorečemo pogodbo za postavljanje celotnih orgel v cerkev. Vaša skrb pa je, da bodo prvorazredno izdelane v vseh pogledih, postavljene v našo katedralo in uravnane za uporabo.

Ker gradbeni odbor močno zaupa gospodu prečastitem dr. Kimovcu, kanoniku, si želimo, da izdelava poteka pod njegovim stalnim nadzorom.

Prav tako smo upoštevali ponovni predlog preč. g. Fr. Kimovca, da pred izdelavo teh orgel potujete Vi z g. Kimovcem v tujino pogledat nekaj znamenitih orgel, saj bi tako za nas lahko kar najbolj dovršeno izdelali orgle. To je seveda najprej v Vašem interesu, zato potni stroški za takšno ekskurzijo bremenijo Vas.

Glede strukture orgel je potrebno opozoriti še naslednje.

Spieltisch – igralnik mora biti kar najbolj natančno in dosledno izdelan. Do njega lahko vsak dostopa in po njem presojuje celotno izdelavo. Če ga ne bi mogli izdelati sami, bi ga v celoti ali po posameznih delih lahko kupili v tujini, kot smo to že naredili pri drugih izdelovalcih /npr. v Osijeku./

Kar se tiče okrasne omare za orgle, so pripravljene posebni pogoji, ki Vam jih dostavljamo v prilogi, da jih boste lahko preučili in se ob sodelovanju strokovnjakov glede tega vprašanja lahko opredelite. Poudariti je treba, da mora biti celotna okrasna omara izdelana iz prvovrstne hrastovine. Za okraske ni mogoče uporabiti lipovine ali druge vrste lesa, ker to ne bi bilo skladno z ostalimi rezbarskimi izdelki v cerkvi, npr. kanoniškim korom in škofovim prestolom, ki sta izdelana iz hrastovine.

Po našem mnenju bi bilo nujno, da čim prej po 25. septembru pridete v Djakovo skupaj z dr. Kimovcem in arhitektom za izdelavo omare, in se tako na mestu samem izvedejo zadnje izmere za orgle in se potrdi vse ostalo, kar je potrebno. V takem primeru bi se dorekle vse podrobnosti pogodbe, po tem pa bi bila Vaša skrb vse skupaj prvovrstno izdelati.

Prosimo upoštevajte, da bo ta posel, kot tudi same orgle, gotovo

predmet stroge javne in strokovne kritike, saj gre za orgle velikega sloga in bodo služile v Strossmayerjevi katedrali, v kateri je vsaka podrobnost slogovno in tehnično dovršena in zaradi česar se nobeno restavriranje ni izvedlo brez strogega strokovnega nadzora.

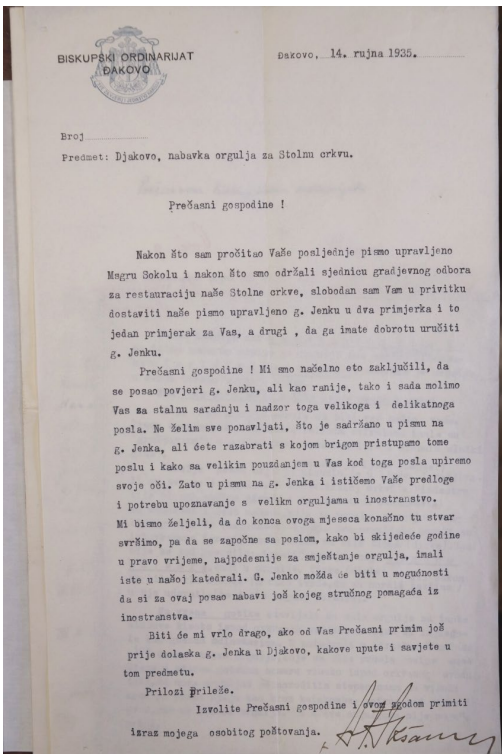
Zato ponovno poudarjamo, da bi bilo zelo primerno, da si ogledate kakšne velike orgle v tujini in da pridobljeno znanje na najboljši način in najbolj popolno prenesete na naše orgle.

Vi boste pri tem poslu materialno pridobili, a še več od tega je vreden ugled in sloves, ki bo prišel sam od sebe tudi Vašim naslednikom, če boste seveda naročilo in zaupano Vam delo vsestransko popolno in natančno izvedli.

Ta misel mora biti glavno vodilo vsem, ki bodo na pri tem delali ali sodelovali, bodisi pri rokodelskih ali idejnih nalogah.

Skice starih orgel z označenimi spremembami in merili ste prejeli že prej.

Z vsem spoštovanjem, *Antun Akšanović*, škof
Djakovo, dne 14. septembra 1935.

Spremi dopis škofa Akšanovića Francetu Kimovcu. Prevod v nadaljevanju.

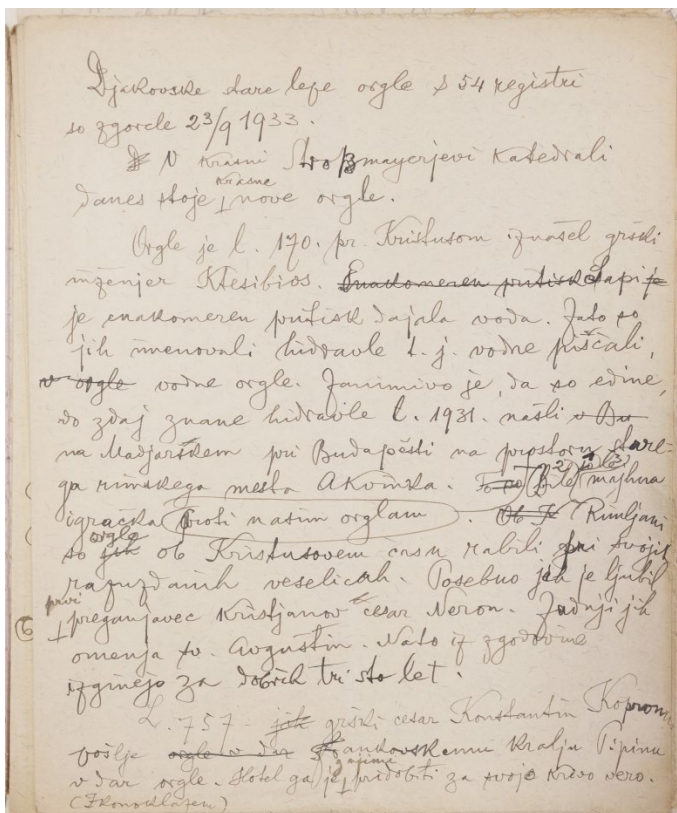
Besedilo ob predstavitvi orgel (France Kimovec)

(prevedel in pripravil jd)

Djakovske stare lepe orgle s 54 registri so zgorele 23. 9. 1933. V krasni Stroßmayerjevi katedrali danes stoje krasne nove orgle.

Orgle je l. 170 pr. Kristusom iznašel grški inženjer Ktesibios. Sapi je enakomeren pritisk dajala voda. Zato so jih imenovali hidravle, t.j. vodne piščali, vodne orgle. Zanimivo je, da so edine do zdaj znane hidravle l. 1931 našli na Madjarskem pri Budimpešti na prostoru starega rimskega mesta Akvinka. Bile so le majhna igračka proti našim orglam. Rimljani so orgle ob Kristusovem času rabili pri svojih razuzdanih veselicah. Posebej jih je ljubil prvi preganjavec kristjanov, cesar Neron. Zadnji jih omenja sv. Avguštin. Nato iz zgodovine izginejo za dobrih tristo let.

Leta 757 grški cesar Konstantin Kopronim pošlje frankovskemu kralju Pipinu v dar orgle. Hotel ga je z njimi pridobiti za svojo krivo

vero (ikonoklazem). Nekoliko kasneje je cesar Konstantin z enakim namenom poslal orgle kot darilo nemško-rimskemu cesarju Karlu Velikemu. Karel jih je namestil v svojo dvorno cerkev v Aachnu. Tako so orgle dobile svoje mesto v cerkvi.

V tem času so morale orgle že biti nekoliko večje. Glede na sočasne zapise so se velike piščali slišale kot »grmenje«, male pa so imele sladek glas kot pogovor lire in cibal.

Veselje do orgel je ljudi prevzelo. Izdelovali so vse večje orgle. V samostanski cerkvi v Winchestru so okrog leta tisoč (980) imele šestindvajset mehov, katere je v znoju obraza moralo gnati 70 ljudi. Dva organista sta morala igrati hkrati, tako trde so bile tipke. Takrat se še ni reklo, da nekdo »igra orgle«, ampak »organo pulsare«, torej da nekdo »tolče po orglah«. Tipke so bile zelo široke in tako trde, da so morali po njih udarjati z laktom ali pestjo. Zato »organo pulsare«.

V času gotike so majhne orgle postavljali visoko pod cerkveni strop tako, da so izgledale kot lastovičja gnezda. V katedrali v Strasbourgu takšne orgle lahko vidimo še danes. Lani so bile nameščene v staro gotsko omaro visoko pod cerkveni strop, in sicer tako, da mora organist po posebnih stopnicah najprej na visoko podstreho, potem pa od tam kot po katakombah nazaj pod cerkveni strop, kjer so orgle. Iz cerkve do orgel ni mogoče priti.

Pri vsem tem je zanimivo, da so orgle iznašli na Vzhodu, kjer jih danes sploh ne uporabljajo.

Naj bo zaenkrat zadosti zgodovine!

Zdaj si moramo ogledati naše nove orgle.

Orgle so po svoji zunanji ali sprednji strani največji in najbolj umetelno izdelan glasbeni inštrument. Glavni sestavni deli orgel so piščali, ki so različne velikosti. Najdaljše piščali stojijo na tleh. Pri vaših orglah bi morale zgoraj gledati celo ven iz omare, zato je bilo potrebno njihov spodnji del odrezati (odsekati) ali ukriviti in obarvati. Najmanjše piščali merijo le nekaj milimetrov in v premeru za mali prst otroške roke.

Pred orglami je na evangeljski strani manjša omara, podobna ameriški pisalni mizi. Imenuje se igralnik. Kot pri človeku vodijo iz možganov v glavi živčna vlakna po vsem telesu in nadzirajo vsak njegov premik, tudi organist z igralnikom upravlja vse premike po orglah: vsem piščalim iz igralnika pripelje zrak ter tako odpira in zapira sapo.

V igralniku so najbolj opazne tri vrste daljših, za en prst širokih in slonokoščeno belih, ter krajših črnih deščic. Imenujemo jih tipke,

saj organist nanje tipka. Ko organist tipko pritisne, se pod piščaljo odpre luknjica, skozi katero sapa pride vanjo in ta zapoje.

Tako vrsto tipk imenujemo manual (po latinski besedi manus, ki pomeni roka), saj se nanjo igra z rokami.

Spodnja vrsta je prvi (I) manual, ki daje veličasten, prodoren, jasen, svetel glas. – Srednja vrsta je drugi (II) manual, ki daje mehak, poln, svetel, gladek glas. – Zgornja vrsta je tretji (III) manual, ki daje nežen, živahen, tanek (visok) glas.

Za noge ima igralnik posebno vrsto tipk, ki se nahajajo na tleh. Organist mora v bistvu enako spretno igrati z rokami in nogami. Ta vrsta tipk se imenuje pedal (po latinski besedi pes, pedalis), ker nanje igramo z nogami. Vaše orgle imajo torej tri manuale in pedal.

Orgle imajo različne vrste piščali: nekatere se slišijo kot trobente poslednje sodbe, in tudi tihe, ki pojejo kot lahen vetrič. Piščali so v orglah razporejene kot vojaki ali kot nasad dreves v gozdu. Ena vrsta piščali – na vsako tipko pride po ena piščal – se imenuje register ali spremen. Vsaka vrsta ima drugačno obliko, drugačen zvok, drugo barvo, drug značaj. Zato vsaka vrsta piščali, vsak register ali spremen [pomeni] drugačen zvok, barvo, značilnost glasu. Debele piščali imajo gost in poln, če so pokrite, tudi teman glas; tanke piščali imajo svetlejši, tanjši, prodornejši in rezek glas. Registre delimo na pet pomembno različnih vrst.

I. Prva vrsta: Principali. Principal pomeni vodja, šef, poglavar. Principali imajo širok, kremenit (jedrnat, energičen), jasen glas. Orglam prav principali dajo značilnost in osnovo.

V vaših orglah je pet principalov. V I manualu sta dva, drugi in tretji manual imata vsak po en principal, prav tako ima pedal en principal. Najdaljša piščal je dolga skoraj 6 metrov.

1. Principal na I manualu je takšen: (glasbeni primer)

V drugem manualu je mehak (voljan):

V tretjem manualu nekoliko šumi:

2. Principal ima v prvem manualu hčerko z imenom oktava; ta ima za pol krajše piščali in višji glas (zvok), kot otroci. Poje (igra) osem tonov ali oktavo višje, s svetlim, jasnim glasom.

3. Principala v drugem in tretjem manualu imata vsak po enega sinka, prestant in principalino; še polovico so krajši kot principalni, in živo, visoko cvrčijo.

S tem principalov v vaših orglah še ni konec.

4. Imamo še višjo oktavo, cvrči visoko kot škrjanec.

5. Še višje je Siffflöte: v višji legi zavija kot mlade miši v gnezdu.

Principal u I. manualu jeste ovakav: X (18) 5.

u drugom manualu jeste mekan, (voljan) X 23
u trećem nešto šumi (buči). X 30

2. Principal ima u prvom manualu kšerku s imenom o k t a v a; ima za polovinu kraće svirale i viši glas (zvuk) nego deca. Peva (svira) osam tonova - oktavu više svetlim, jasnim glasom. X u (svirale) 4

3. Principala u drugom i trećem manualima imaju svaki po jednog sinka, prestant in principalingo; upola su kraći nego principalali i živo, visoko cvrkću. X 6

Ali principalovog roda u Vašim orguljama još nema kraja

4. Imamo još višu oktavu; cvrči visoko kao ševč; X 2

5. i još višu Lifflöte; u visini samo zavija tiho kao mladi miševi u gnezdu. X 1

5. U pedalu ima najduža svirala šest metara; daje dostojanstveno, veselebu osnovu. X Principals 16' (Kantus)

II. Druga karakteristična (značajna) vrsta su pokriveni registri - burdoni. Svirale imaju na vrhu pokrivene; limene s pokrovom, drvene sa čepom.

Besed burdon je iz dobnijeg latinskog ili francuskog jezika in znači bumbay. jer u niskim tonovima (pozičijama) 7 nuklo, sam u sebe gundja (brunda).

Burdoni imaju široke svirale; jer su pokrivene daju za jednu oktavu niži glas. Glas imaju gust, tasan; u visini svirale već i cvrkću.

1. Burdon u prvom manualu zove se kopulon; jeste ovakav: X (18) (18) 5.

Tipkopol besedila v hrvaščini. (arhiv Orglarske šole v Ljubljani)

6. V pedalu ima najdaljša piščal šest metrov; daje dostojanstveno, obokano osnovu. Principals 16'

II. Druga značilna vrsta so pokriti registri – burdoni. Piščali imajo vrhove pokrite; kovinske s pokrovom, lesene s čepom.

Beseda burdon je iz stare latinščine ali francoščine in pomeni čmrlj; v nizkih legah zamolklo godrnja (brunda). Burdoni imajo široke piščali; ker so pokrite, dajo za oktavo nižji glas. Glas imajo gost, temen, v višjih legah pa že cvrčijo.

1. Burdon v prvem manualu se imenuje kopula; takole poje.

2. Burdon v drugem manualu je bolj mehak:

3. Burdon v tretjem manualu – Nachthorn – je zastrt kot z meglico.

4. Zelo značilen pokrit register je kvintaten v drugem manualu; kot da je zaradi jesenskega vremena malo umolknil, ker se je prehladil. Zelo rad ima družbo, in ko igra skupaj z drugimi vrstami, tudi sam postane glasnejši.

5. V pedalu je subbas, ki sam komaj slišno gode; jezljiv je.

6. In še register z najnižjimi toni – grand burdon –

Njegov najnižji ton zaniha le šestnajst krat na sekundo. Tako nizke piščali komaj slišimo, njihove tresljaje bi lahko šteli! Celotnim orglam dajo veliko podporo (moč).

III. Tretja posebna vrsta registrov so flavte.

Glas imajo voljan (mehak), zaobljen; posnemajo orkestrske flavte. V vaših orglah je nešteto flavt v vseh maualih.

1. V prvem manualu je – harmonična flavta – polnega, gladkega glasu.

2. V drugem manualu in tretjem manualu imajo mehak glas kot olivno olje.

3. Vse flavte imajo hčerke, ki so za polovico krajše. Visok ženski glas. Flaute traverso na drugem manualu poje z milim, živim in čistim glasom kot slavec v spomladanski majski noči.

4. Cevna flavta – Rohrflöte – (II manual) je pokrita; v pokrovu ima drugo cevko, da poje jasneje; več piščali žvižga nekako tako kot skozi nos; tudi te so se nekje prehladile. Cevna flavta živžga veselo, poskočno, razigrano kot kosovka.

5. Še nekaj jih je: široka Blockflöte 2' (II)

6. in 7. Flautino 2' (II) in Piccolo 1' (III) – ki visoko čvrči kot netopir v tihem večeru mimo ušes.

IV. Četrta vrsta so rezoči registri, ki posnemajo glas gosli.

1. Imamo čisto tihe, kot šelest vetrca: vox coelestis = nebeški glas. Ima dve vrsti tankih piščali, ena vrsta je višje uglasena, da glas lepo valuje, kakor bi plaval iz nebeških dalj, kjer angelci na nebeške gosli godejo.

2. Dulcian = sladek glas.

3. Sinček Dolce 4' zraven, [poslušajmo] kako se poda zraven!

Najbolj izrazita rezoča registra sta

4. Gamba (I), pravzaprav viola da gamba = gosli-bas za med kolena, posnema stari cello, mali bas, na katerega so godli sede in ga držali med kolena.

5. Še lepša je koncertna viola (I). Ima dve vrsti ozkih piščali, ena je višje uglasena, da glas lepo valuje, kakor zbor goslačev žametno -sladko plava po cerkvi.

6. V pedalu je krepak violon 16', ki posnema kontrabas v orkestru, jako krepko odreže, da glas kar zahrsti.

V. Peta vrsta so mešani registri ali miksture (mešanice).

Miksture imajo za vsako tipko po več piščali, po dve, tri, v teh in drugih večjih orglah po sedem. Nekatere piščali pojo pravi ton, druge – teh je več – pa nalašč napačnega, nalašč narobe. Ojačujejo naravne alikvote ali parcialne tone, ki se med vsakim tonom že sami od sebe glasé. Če pritisneš npr. tipko c, ali meniš, da poje samo še ton c²? Kaj še! Toni e in g in še po večkrat. Zato imajo ti registri kar pravo ime: mikstura = mešanica, saj je na vsaki tipki zmešanih toliko piščali.

1. Pa je ves zmešan tudi glas? Ves narobe skoro hujše kakor najbolj moderna muzika? Poslušajmo.

Nihče ne bo trdil, da je to lepo. In vendar imamo v teh orglah več kot 50% takih miksturnih vrst. Zakaj? Veš, kaj je to ljuta paprika? Ali je paprika sama zase dobra, užitna? Na vso moč zanič, peče ko zlodej. Toda paprika v gulažu; to je druga muzika! Brez paprike bi bil gulaž komaj omledna, zanikrna obara.

Ogenj; da ga mikstura, blišč. Kakor pokrajina v oblačnem vremenu zaživi šele ob sončnem siju, tudi glas orgel zaživi z miksturo. Če je brez miksture lep, pa je medel. Mikstura polnim orglam da življenje, svetlobo, pesmi žar, mogočni ogenj. (najprej orgle brez mikstur, nato še z miksturami)

2. Grand jeu – pleno s superokt. I (brez jezičnikov)

Kakor se paprika prideva raznim jedem, da jih naredi pikantne, dražljive, miksture pridevljemo raznim registrom in dobimo čudovite barve zvoka.

3. Flauto traverso + terca = nežen zvočnek.

4. Rohrflöte + terca = krepak zvonček, kakor zvoni živina, ki se pase na planinah.

5. Vox humana + Nachthorn + terca

Velike miksture

6. I man: mikstura (5-6x)

7. I man: cimballi (5-6x)

8. I man: kornet (3-7x)

9. II man: mikst. (5x)

10 III man: harm. aeth. (5x)

V pedalu imamo še krepko miksturo: pedalni kornet 5 1/3' (4x)

VI. Šesta vrsta so jezičniki (Zungenstimen, Rohrwerke) posnemajo pihala in trobila v orkestru. Jezičniki [se imenujejo] zato, ker jim glas tvorijo jezički kakor pri harmonikah ali orglicah. Imajo poseben značaj, nekateri izredno ropotajočo moč, nizki toni kar grme. Polnim orglam dajo praznično slovesnost.

1. V I manualu imamo tubo, širok, poln, močen glas. 🎵
  2. V I man. je še nizki, vršči fagot. 🎵
  3. V II man lepo harmonično trombo. 🎵
  4. in klarinet 🎵
  5. v II man. ljubko milo tožečo oboo, ob njenem zvoku si lahko pričaraš v domišljiji pastirčka, ki se razveseljuje s piščalko 🎵
  6. in vox humana = človeško glas, ima nekaj podobe s človeškim glasom – še tremolira kakor star, nekoliko izdelan operni pevec. 🎵
- V pedalu imamo kar štiri:
7. Tromba 16' – mogočno bobni 🎵
  8. prav tako pozavna 8' 🎵
  9. Kontrabombarda zlasti v ogromnih nizkih tonih ropota in grmi, da človek misli, da se pripravlja potres za sodni dan. Pri kontrabombardi ima najnižji ton tudi samo 16 tresljajev na sekundo. Če ne verjameš, lahko šteješ.
  10. Zdaj bomo poskusili najprej polne orgle z miksturami brez jezičnikov, nato še jezičnike zraven. 🎵 🎵

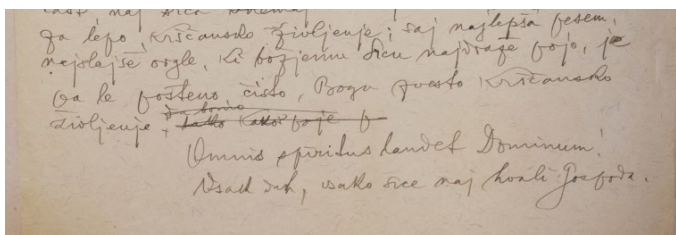
Taki so posamezni registri. Najlepše barve se pa dobe, če se razni registri med seboj mešajo. Nekaj takih barv boste slišali med koncertom, pa daleko ne vseh. Pet let in več bo moral spreten organist močno študirati, da bo našel vse najlepše, saj so kombinacijske možnosti v teh orglah naravnost neizčrpne.

Orgle in tudi omaro je naredil mojster Franc Jenko iz Št. Vida pri Ljubljani. Največje so v vsej Jugoslaviji in spadajo med največje cerkvene orgle v Evropi sploh.

Naj torej te izredno velike, pa tudi na zunaj in znotraj prekrasne orgle, zapoje božjo čast, naj srca vodijo k Bogu, vernike vnemajo za lepo krščansko življenje; saj najlepša pesem, najslajše orgle, ki božjemu srcu najdražje pojo, je pa le pošteno, čisto, Bogu zvesto krščansko življenje.

Omnis spiritus laudet Dominum!

Vsak duh, vsako srce naj hvali Gospoda!

Orgle v katedrali sv. Štefana v Passau

Janez Zupan

Človeško oko se kar ne more nagledati čudovitega pročelja orgel, ki so umeščene v baročno omaro, ki je že pred stodvajsetimi leti krasila slavne Hechenbergerjeve orgle. Takrat so bile s triinsedemdesetimi registri največje orgle na Bavarskem. Skoraj pet stoletij so povečevali orgle v tej katedrali in v letih 1977-1981 so bile dokončno obnovljene in so zaigrale v sedanji veličini, saj so največje orgle v cerkvi na svetu. Orgle imajo 233 registrov s skoraj 18000 piščalmi.

Baročno omaro so morali v dvajsetem stoletju dopolniti zaradi novih Steinmeyerjevih orgel, pri čemer so zakrili veliko ovalno okno na pročelju katedrale.

Orgle v katedrali sv. Štefana v Passau dejansko sestavlja pet med seboj neodvisnih orgel, na katere organist lahko igra ločeno. Združuje pa jih centralni igralnik, ki ima 5 (pet) manualov in pedalno klaviaturo. Na nekatere od petih orgel lahko igra orglavec na pripadajoči

Petmanualni centralni igralnik v Passau. (B. Fuchs, CC BY-SA 3.0)

Listne orgle na južnem koru stolnice v Passau. (jd)

(autonomni) igralnik ali pa na centralni igralnik.

Zgodovina orgel je razvidna iz cerkvenega arhiva, zato si oglejmo nekaj pomembnejših faz tega razvoja.

Že v srednjeveški katedrali so bile, po dokumentih iz let 1467 in 1471, (postavljene) velike orgle, ki jih je verjetno zgradil slavn Wolfgang Ruerdorff iz Passaua. Po velikem požaru, ki je leta 1662 uničil mesto Passau, so nekatere kositrne piščali dvojnih orgel pretopili, kot je omenjeno v kroniki. Nove orgle je po letu 1682 zgradil Leopold Freundt iz stare družine izdelovalcev orgel v Passau. Orgle so imele dva manuala in 28 registrov. Leta 1715 je Johann Ignaz Egedacher, zet Leopolda Freundta, izdelal dvoje malih orgel s po 10 registri in samostojnim igralnikom. Namestili so jih levo in desno od velikih orgel, ene so bile namenjene za spremljavo trobentačev na galeriji (imenovali so jih evangeljske orgle), druge za spremljavo pevcev (listne ali epistelske orgle). Leta 1731 je Johann Ignaz Egedacher dobil naročilo za izdelavo tromanualnih orgel s 40 registri, leta 1733 pa je dodal še pet registrov. To so bile v 18 stoletju poleg orgel v Salzburgu edine trimanualne orgle v Južni Nemčiji.

Evangeljske orgle na severnem koru stolnice v Passau. (jd)

Leta 1824 je Georg Adam Erlich izvedel velike spremembe na orglah, istočasno z obsežnimi restavratorskimi deli na katedrali, in sicer na obeh malih orglah in tudi na velikih. Končno je Martin Hechenberger po naročilu škofa leta 1871 izdelal poročilo o orglah, iz katerega je bilo razvidno, da orgle ne ustrezajo več, niti po velikosti, niti po dispoziciji in kvaliteti zvoka. Med drugimi zahtevami je bila nakazana zamenjava skoraj vseh cinastih in lesenih piščali. Po večletnih diskusijah je končno Hechenberger leta 1886 postavil orgle s 73 pojočimi registri, manualne registre pa je povečal na 56 tonov (C-g³). Od Egedacherjevih orgel iz leta 1731 so uporabili samo baročno orgelsko omaro, ki so jo očistili, prelakirali in obnovili pozlato. To omaro, kot je bilo že omenjeno, so med leti 1924 in 1928 dopolnili in prilagodili novim Steinmeyerjevim orglam. Velik dogodek v zgodovini Hechenbergerjevih orgel je bil obisk znamenitega skladatelja in orglavca Antona Brucknerja v Passau, verjetno leta 1892, ko se je vračal iz Bayreutha na Dunaj.

Okoli leta 1920 je postalo očitno, da obstoječe orgle, ki niso bile starejše od štirideset let, ne ustrezajo več, tako po dispoziciji, barvi zvoka, kot tudi v tehnološkem smislu. Po predložitvi več strokovnih ocen so naročili pri podjetju Georg Friedrich Steinmeyer izdelavo velikih orgel z zahtevo, da se v nove orgle vključijo tudi oboje male orgle.

Analiza in opis (dispozicije) orgel v katerali v Passau

Kriteriji: - število registrov po dolžini v čevljih, ločeno po manualih
- jezičniki ločeno

Orgle v katedrali sv. Štefana v Passau sestavlja pet med seboj neodvisnih orgel. Združuje jih centralni igralnik, ki ima 5 (pet) manualov in pedalno klaviaturo. Na nekatere od petih orgel lahko igra organist na pripadajoči igralnik ali na centralni igralnik.

Tabelarični pregled registrov po posameznih orglah

Orgle	Manual	Število registrov po velikostnih razredih v čevljih (ustnični+jezičniški)								
		32 čevljev	16 č.	8 č.	4 č.	2 č.	1 č.	mix	sku- paj	od tega jezič.
1. Glavne										
	I.	1	2+1	5+1	3+1	2	1	5	22	3
	Cham.o			1	1	1			3	
	II.		1+1	5+2	3+1	2	1	7	23	4
	III.		2+1	7+3	4+1	3	1	7	29	5
	IV.		0+1	3+2	2+1	2	1	4	16	4
	Pedal	2+1	5+2	4+1	3+1	1+1	1	7	29	6
	Skupaj	3+1	10+6	25+9	16+5	11+1	5	30	122	22
2. Evangeljske										
Na V. man.	I.		1+1	4+2	4+1	1	1	7	22	4
	Pedal		1	1	1				3	
	Skupaj	0	2+1	5+2	5+1	1	1	7	25	4
3. Listne										
Na I. man.	I.			3+1	2	2		1	9	1
	II.		0+1	1	2	1	1	4	10	1
	Pedal		2+1	2				1	6	1
	Skupaj	0	2+2	6+1	4	3	1	6	25	3
4. Korne										
Na II. man.	I.		1+1	2+1	2	1		2	10	2
Na III. man.	II.		0+1	2+1	2	1	1	2	10	2
Na IV. man.	III.			1+1	1	1		2	6	1
	Pedal		2+2	3+1	1	1+1		1	12	4
	Skupaj	0	3+4	8+4	6	4+1	1	7	38	9
5. Echo orgle										
Na V. man. ali	I.	zvonovi	1	5+2	2	1		2	14	2
na III. pri kornih	Pedal		2+1	1					4	1
	Skupaj		3+1	6+2	2	1		2	18	3
			3+1	20+1	49+1	33+6	20+2	8	52	228
Skupaj 1 do 5:			4	34	67	39	22	8	52	41
Dodatno zvonovi+tremolo:									5	
TOTAL:									233	
Povzetek:	Vsi	Jezičnik	%							
Glavne	122	22	18							
Gospel	25	4								
Epistel	25	3								
Choir organ	38	9	23,6							
Echo organ	18	3								
	228	41	18							

V Ljubljani, maj 2006.
Izdela: Janez Zupan

Poleg tega so naročili še izdelavo odmevnega piščalja (Echoorgel), ki bi bile skrite v žaluzijah. Orgle bi tako imele okoli 170 registrov. Leta 1925 je vznikla še ideja o namestitvi orgel v prezbitერიju s tremi manuali in prospektom v dveh etažah in ločenim igralnikom. Tako se je po dolgotrajnem študiju zahtev ponudila priložnost, da zgradijo največje cerkvene orgle na svetu.

Najprej so postavili stranske listne orgle (Epistelorgel) s 25 registri kot začasno rešitev. Nato so bile na vrsti evangeljske orgle (Evangelienorgel). Za temi so izdelali skrite echo orgle, ki odražajo poznoromantičen orgelski zvok, medtem ko so trimanualne orgle v prezbitერიju z 38 registri (postavljene leta 1927) zasnovane na baročni dispoziciji severnonemških orgel. Dr. Karl Straube je zasnoval nov elektropnevmatski petmanualni igralnik in leta 1928 so bile monumentalne orgle z 206 registri postavljene. Pri zasnovi in izdelavi dispozicij so z izdelovalcem Steinmeyerjem sodelovali vrhunski nemški organologi, npr. orgelski virtuoz prof. Piechler iz Augsburga in dr. Mahrenholz. Celotna dispozicija je zagotovila orglam pozno romantičen zvok.

V letih 1973 do 1980 so temeljito obnovili katedralo sv. Štefana in istočasno izvedli velike spremembe na orglah, v glavnem zaradi statičnih problemov, saj so bile Steinmeyerjeve orgle prevelika obremenitev kora. Predelavo orgel so naročili firmi Eisenbarth iz Pasaua, ki je s sodelovanjem domačega organista Waltherja Schusterja predelala dispozicijo orgel tako, da lahko izvajajo orgelsko glasbo od pred-baroka, francoskega in italijanskega baroka, do romantične in moderne orgelske literature. Iz registrov Echoorgel in z novimi registri so sestavili glavne orgle, ki imajo raznolik značaj, vendar je osnovna dispozicija Steinmeyerjevih orgel ohranjena.

Orgle so torej danes sestavljene iz petih samostojnih orgel:

- velike orgle s 126 registri (I. do IV. manual na centralnem igralniku),
- evangeljske orgle s 25 registri (na V. manualu),
- listne orgle s 25 registri (na I. manualu),
- echo orgle (na V. man. ali na III. man. Choir orgel) in
- orgle v prezbitერიju (Choir orgle z 38 registri, registri treh manualov se igrajo na II., III., in IV. manualu centralnega igralnika).

Posebnost teh orgel je tudi, da je 77 registrov velikih orgel zvezano mehansko s štirimanualnim igralnikom in istočasno tudi električno s centralnim igralnikom.

Osrednja orgelska omara v Passau. (jd)

Na stolnih orglah v Passau med 2019 in 2024 poteka splošno popravilo, ki ga izvajajo štiri podjetja: Klais iz Bonna, Schuke iz Berlina, Eisenbarth iz Passau in Casavant Frères iz Kanade. Eden od rezultatov bo tudi nov zvočni koncept, ki bo sinteza Steinmeyerjeve osnove iz leta 1928, neobarčne predelave Eisenbartha iz 1980 in dodatkom ameriškega solo piščalja.

Zahvala in vabilo

Mnogi ste v preteklih letih izrazili pohvale in zahvale za naš prispevek slovenski družbi. Za to podporo s strani vse večje skupnosti smo hvaležni predvsem zato, ker spodbuja raznolikost našega dela. Veseli smo vsake informacije, vsakega stika, dialoga. To je vaš glas za orgle.

Skupina ljubiteljev in raziskovalcev, ki se zbiramo v okviru Ars organi Sloveniae, se za leto 2021 posebej zahvaljuje vsem podpornikom. Brez vaših želja in izraženih potreb bi se smisel dejavnosti bistveno zmanjšal. Hvaležni smo vsem uporabnikom informacij, bralcem naše strokovne revije in drugih publikacij. Vaša intenzivnost je lepo vidna v spletni statistiki. Še posebej smo hvaležni za prispevke v koledar orgelskih dogodkov, avtorjem pa za prispevke v Ecce organvm! Prepričani smo, da tako skupaj gradimo skupnost, ki je v dobro slovenskim orglam in orgelski kulturi sploh.

Kako lahko sodelujete?

Podatki. Dobrodošlo vse, kar je povezano z orglami, ki jih dobro poznate, na primer, da nas obvestite o dogodkih v preteklosti in sedanjosti, zgodovini, prigodah; morda posredujete stare fotografije ali posnetke listin.

Lahko prispevate **članek** v revijo Ecce organvm!, kar bo gotovo v obojestransko korist. Prispevke nagrajujemo.

Knjige. Vabimo vas k promociji naših publikacij, zlasti knjig, ki so lahko čudovito in predvsem smiselno darilo mladim glasbenikom. Zaradi visokih marž po knjigarnah so v prodaji le po neposrednem naročilu na e-pošto info@orgle.si ali telefon 031684916. Prihodki od prodaje so namenjeni izključno delovanju Ars organi Sloveniae.

Donacije. Od novembra 2021 dalje je dejavnost mogoče podpreti preko PayPal računa, kjer je omogočen tudi varen način s katerokoli kreditno kartico. Še bolj enostavno je neposredno donirati preko QR kode, ki si jo z zadnje strani te revije preslikate v aplikacijo vaše mobilne banke. Zneski donacij v letu 2021 so se gibali med 20 in 75 €, skupno smo zbrali 270€. Pristrčna hvala!

DONACIJA
MOŽNOST PRISPEVKA
IZ VAŠE MOBILNE BANKE

ECCCE ORGANO VM!